

ПАШКО П.В.

***Секція 1. Митна складова державної політики
як фактор зовнішньоекономічної безпеки України***

**МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ РЕГУЛЮВАННЯ
МИТНОЇ БЕЗПЕКИ**

П.В. Пашко**(Центральний апарат Державної митної служби України, м. Київ)**

Закон України “Про основи національної безпеки України” [1] основними засадами державної політики визначив шлях спрямування на захист національних інтересів і гарантування в Україні безпеки особи, суспільства і держави від зовнішніх і внутрішніх загроз у всіх сферах життєдіяльності.

Сферою митної політики є забезпечення економічних інтересів та безпеки України [2], а це чітко визначає місце митної політики у державній політиці національної безпеки.

Діяльність усіх державних органів, у тому числі в митній галузі, має зосереджуватися [1] на прогнозуванні, своєчасному виявленні, уникненні, нейтралізації зовнішніх та внутрішніх загроз національній безпеці, піднесенні економіки країни, викоріненні злочинності, удосконаленні системи державної влади, зміцненні позиції України у світі та ін.

Митна політика формується в різних галузях, за які відповідають різні міністерства та відомства.

Національні інтереси – це життєво важливі матеріальні, інтелектуальні й духовні цінності українського народу як носія суверенітету та єдиного джерела влади в Україні, визначальні потреби суспільства і держави, реалізація яких гарантує державний суверенітет України, її прогресивний розвиток [1].

Під національними економічними інтересами слід розуміти сукупність об’єктивних економічних потреб незалежної країни, задоволення яких забезпечує ефективне функціонування і сталий розвиток її економічної системи. Економічні інтереси виступають провідною складовою системної сукупності національних інтересів.

Серед найважливіших національних економічних інтересів, від реалізації яких залежить майбутнє Української Держави, добробут і процвітання нації, слід виділити такі [3]:

- створення самодостатньої, конкурентоспроможної, потужної національної економіки складного типу;
- побудова надійної системи економічної безпеки України, налагодження її самостійного прогресивного соціально-економічного розвитку;
- створення системи ефективного управління різними сферами суспільного життя, визначення місця й функцій державного управління в системі життєзабезпечення країни;
- ефективний розвиток національної промисловості;

- здійснення державою протекціоністських заходів, спрямованих на підтримку вітчизняного товаровиробника і споживача;
- здобуття Україною гідного місця у світовому поділі праці та міжнародній торгівлі, інтеграція до світового господарства;
- побудова економічних відносин з іншими країнами на засадах рівноправності і взаємовигідності;
- забезпечення конкурентоспроможності вітчизняної продукції;
- удосконалення товарної структури експорту й імпорту;
- забезпечення географічної збалансованості експорту й імпорту;
- нарощування експортного потенціалу, забезпечення позитивного сальдо зовнішньоторговельної діяльності;
- підтримка вітчизняних експортерів, сприяння виробникам імпортозамінної продукції, особливо критичного імпорту;
- захист національного ринку від несприятливого впливу світової кон'юнктури та іноземної конкуренції;
- ефективне використання Україною свого вигідного географічного положення для здійснення міжнародного транзиту і т. д.

До цієї ж групи економічних інтересів можна зарахувати:

- приєднання та адаптація до міжнародної системи митних взаємовідносин;
- структурна перебудова митної системи, наближення її до суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності;
- зменшення впливу адміністративних бар'єрів на здійснення ЗЕД;
- створення вітчизняних технічних засобів для неруйнівного контролю за товарами, що потрапляють в Україну з-за кордону;
- удосконалення митного тарифу та приведення його структури до загальносвітової.

Досягнення економічної безпеки відбувається через захист і реалізацію економічних інтересів, навіть коли вони виступають як проміжна ланка в забезпеченні економічної безпеки.

Безпека економічного та зовнішньоекономічного розвитку – це ключова складова політики кожної держави. У ст. 1 зазначеного закону записано, що національна безпека – це захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам.

Основні напрямки державної політики з питань національної та економічної безпеки України викладено у ст. 8 Закону України “Про основи національної безпеки України” [1].

Економічна безпека держави є комплексною системою, яка включає велику кількість елементів і напрямків. Серед них: демографічна, ресурсна, продовольча, енергетична, фінансово-грошова, зовнішньоекономічна, митна, кримінальна, медична безпека тощо.

Забезпечення зовнішньоекономічної безпеки – це складова інституту національної безпеки держави.

Суть зовнішньоекономічної безпеки полягає у спроможності держави протистояти впливу екзогенних негативних факторів, мінімізувати заподіяні ними збитки, брати активну участь у світовому поділі праці для створення сприятливих умов розвитку національної економіки за допомогою комплексу заходів, направлених на стійкий розвиток національної економіки з використанням переваг сучасних форм міжнародного поділу праці, недопущення критичної залежності економіки України від іноземних держав або їх угруповань у життєво важливих питаннях економічної співпраці. Заходи регулювання зовнішньої торгівлі спрямовуються на досягнення економікою країни певних переваг на світовому ринку і на захист внутрішнього ринку від конкуренції іноземних товарів.

Митні співвідношення охоплюють не тільки економічну сферу, але й зовнішньополітичну, внутрішньополітичну, науково-технологічну, екологічну, інформаційну, соціальну та гуманітарну, а також сфери державної безпеки та безпеки державного кордону.

Економічна політика реалізується здійсненням внутрішньоекономічної та зовнішньоекономічної політики, які є її складовими. Поділ на дві складові певною мірою умовний, тому що і зовнішня, і внутрішня політика виконують єдине завдання – забезпечення принципової спільності, але кожен напрям політики має свою важливу специфіку.

Митні інтереси держави – це її національні інтереси, забезпечення та реалізацію яких покладено на митні адміністрації країни. Їх можна класифікувати за важливістю та за сферами основних напрямків державної політики з питань національної безпеки, які пов'язані з митними відносинами.

Для виконання своїх функцій у рамках митної політики державою формується система принципів і напрямів діяльності щодо забезпечення своїх інтересів і безпеки, створюються засоби впливу на відповідні групи суспільних відносин (заходи тарифного й нетарифного регулювання зовнішньої торгівлі) і специфічний інститут, що визначається поняттям “митна справа”.

Встановлення митно-тарифних і нетарифних заходів є складовою дій, що забезпечують зовнішньоекономічну безпеку, а реалізація митної справи належить до процедур, які забезпечують митну безпеку держави.

Митна безпека держави визначається як стан захищеності національних інтересів, забезпечення та реалізацію яких покладено на митні адміністрації країни, що дає можливість у різних зовнішніх і внутрішніх загрозах виконувати митну справу [4], а саме:

- а) переміщення через митний кордон товарів і транспортних засобів;
- б) здійснення митного регулювання, пов'язаного зі встановленням та стягуванням податків і зборів;
- в) здійснення процедур митного контролю і митного оформлення, у тому числі із застосуванням необхідних засобів митно-тарифного і нетарифного регулювання;
- г) проведення робіт, спрямованих на боротьбу з контрабандою і порушеннями митних правил, а також виконання інших покладених на митні органи завдань шляхом ефективної реалізації митної справи.

Суть зовнішньоекономічної безпеки полягає у спроможності держави протистояти впливу екзогенних негативних факторів, мінімізувати заподіяні ними збитки, брати активну участь у світовому поділі праці для створення сприятливих умов розвитку національної економіки за допомогою комплексу заходів, направлених на стійкий розвиток національної економіки з використанням переваг сучасних форм міжнародного поділу праці, недопущення критичної залежності економіки України від іноземних держав або їх угруповань у життєво важливих питаннях економічної співпраці. Заходи регулювання зовнішньої торгівлі спрямовуються на досягнення економікою країни певних переваг на світовому ринку і на захист внутрішнього ринку від конкуренції іноземних товарів.

Митні співвідношення охоплюють не тільки економічну сферу, але й зовнішньополітичну, внутрішньополітичну, науково-технологічну, екологічну, інформаційну, соціальну та гуманітарну, а також сфери державної безпеки та безпеки державного кордону.

Економічна політика реалізується здійсненням внутрішньоекономічної та зовнішньоекономічної політики, які є її складовими. Поділ на дві складові певною мірою умовний, тому що і зовнішня, і внутрішня політика виконують єдине завдання – забезпечення принципової спільності, але кожен напрям політики має свою важливу специфіку.

Митні інтереси держави – це її національні інтереси, забезпечення та реалізацію яких покладено на митні адміністрації країни. Їх можна класифікувати за важливістю та за сферами основних напрямків державної політики з питань національної безпеки, які пов'язані з митними відносинами.

Для виконання своїх функцій у рамках митної політики державою формується система принципів і напрямів діяльності щодо забезпечення своїх інтересів і безпеки, створюються засоби впливу на відповідні групи суспільних відносин (заходи тарифного й нетарифного регулювання зовнішньої торгівлі) і специфічний інститут, що визначається поняттям “митна справа”.

Встановлення митно-тарифних і нетарифних заходів є складовою дій, що забезпечують зовнішньоекономічну безпеку, а реалізація митної справи належить до процедур, які забезпечують митну безпеку держави.

Митна безпека держави визначається як стан захищеності національних інтересів, забезпечення та реалізацію яких покладено на митні адміністрації країни, що дає можливість у різних зовнішніх і внутрішніх загрозах виконувати митну справу [4], а саме:

- а) переміщення через митний кордон товарів і транспортних засобів;
- б) здійснення митного регулювання, пов'язаного зі встановленням та стягуванням податків і зборів;
- в) здійснення процедур митного контролю і митного оформлення, у тому числі із застосуванням необхідних засобів митно-тарифного і нетарифного регулювання;
- г) проведення робіт, спрямованих на боротьбу з контрабандою і порушеннями митних правил, а також виконання інших покладених на митні органи завдань шляхом ефективної реалізації митної справи.

Оскільки безпосередньо митна справа організується й реалізується митними органами, яким делеговано право здійснення митного контролю і митного оформлення товарів і транспортних засобів, переміщуваних через митний кордон, то вони є головним суб'єктом забезпечення митної безпеки, а об'єктом митної безпеки, тобто тим, на захист чого вона спрямована, є митні інтереси держави.

Митні інтереси забезпечують як зовнішньоекономічну, так і митну безпеку, але при цьому мають певні відмінності.

До митних інтересів, захист яких забезпечує зовнішньоекономічну безпеку України, як складової частини економічної безпеки, можна зарахувати:

- створення умов для активізації розвитку економічних суб'єктів, вітчизняного науково-технічного та інноваційного потенціалів, підвищення конкурентоздатності національної економіки;

- упровадження чинного механізму збереження і відтворення природних, трудових, інтелектуальних, енергетичних ресурсів та основних фондів на території держави, а також економічного стимулювання їх найбільш ефективного використання в межах країни;

- заохочення підприємств до ефективного зовнішньоекономічного співробітництва;

- забезпечення збалансованості структури зовнішньої торгівлі з використанням прийнятих у міжнародній практиці заходів, що підвищить експортний потенціал, задовольнить потреби внутрішнього ринку, захистить вітчизняних товаровиробників тощо.

До митних інтересів, захист яких забезпечує митну безпеку України, можна зарахувати:

- створення сприятливих умов для полегшення торгівлі, сприяння транзитові, прискорення товарообігу і пасажиропотоку через митний кордон;

- своєчасне й повне стягнення податків і митних зборів;

- ефективну організацію боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил, їх запобігання;

- наближення митного законодавства до світових вимог, розвиток міжнародного співробітництва в галузі митної справи;

- забезпечення конфіденційності інформації щодо суб'єктів ЗЕД;

- збільшення транзитної привабливості країни;

- недопущення ввезення на територію держави неякісних товарів, використання і споживання яких становить небезпеку для здоров'я населення;

- недопущення ввезення продукції низького морально-етичного змісту, що пропагує міжнаціональні конфлікти, сепаратизм тощо.

Поняття “забезпечення митної безпеки” необхідно розглядати в рамках створеної системи захищеності національних та митних інтересів держави як здатність управлінських рішень протидіяти можливим небезпекам у митній галузі. Митна небезпека, загрози, виклики, негативний вплив, ризик, наслідки та шкода – це системотвірні ознаки митної безпеки. Можна визначити їх взаємозв'язок у митній безпеці.

Митна справа має характеризуватися критеріями оцінки митної безпеки, серед них:

- стан захищеності митних кордонів;

співвідношення розміру (частини) внесення в державний бюджет податків і зборів митними органами в загальному обсязі доходів бюджету до певної критичної частини;

повнота внесення цієї частини;

стан реалізації і застосування митно-тарифного й нетарифного регулювання;

простота організації міжнародної торгівлі;

простота процедур переміщення товарів через митний кордон;

стан зміни стандартів керування;

рівень оновлення інформаційних технологій;

повнота митного оформлення і застосування митних процедур;

стан урахування встановлених ризиків під час здійснення митного оформлення;

рівень реалізації результатів контролю й обліку ризиків;

стан визначення бази нарахування митних платежів;

ставлення суспільства до митної служби;

рівень товаро- і пасажиропотоків через митний кордон;

стан транзитних перевезень по території країни;

дієвість угод про співробітництво в митній справі;

стан організації навчання і управління кадрами;

рівень впровадження інновацій і використання сучасних технічних засобів;

ліквідована або недопущена шкода від порушень митних правил;

стан і рівень реалізації протидії митному шахрайству;

дієвість кампаній зі зв'язків із громадськістю;

ступінь захисту інформації про суб'єктів ЗЕД і товаропотоки;

рівень дотримання стандартів поширення інформації тощо.

Граничні значення критеріїв митної безпеки свідчитимуть про потенційні загрози.

Чітко з'ясувавши складові оцінки діяльності митних органів щодо реалізації митної справи, можна визначити стан митної безпеки, що досягається шляхом ефективної реалізації митної справи в цілому по країні.

Показниками забезпечення митної безпеки в частині параметрів роботи конкретного митного органу поряд із традиційними показниками збору податків у бюджет і стану боротьби з митними порушеннями можуть бути рівень професійної підготовки й охорони праці, трудова та виконавська дисципліна, забезпечення продуктивності технічних і транспортних засобів, порушення технологій митного оформлення і стан забезпечення режиму таємності, робота з кадрами й участь у суспільній роботі, кількість опрацьованих документів і розроблених або удосконалених технологій та багато іншого. Основна справа в необхідності індикатора і його "вазі" у загальній системі показників.

Забезпечення митної безпеки – це важливе завдання митної служби країни.

Література

1. Закон України від 19.06.2003 № 964-IV "Про основи національної безпеки України".

2. Митний кодекс України та нормативно-правові акти, що регулюють його застосування: Зб. док. / Упоряд.: П.В. Пашко, В.П. Науменко. – К.: Знання, 2004. – 1173 с. (Митна справа в Україні).

3. Мунтіян В.І. Економічна безпека України: Монографія. – К.: КВІЦ, 1999. – 440 с.

4. Пашко П.В. Митні інтереси та митна безпека // Митна справа. – 2007. – № 3 (51). – С. 7 – 14.

ВАЖЛИВИЙ ВЕКТОР ДІЯЛЬНОСТІ МИТНОЇ СЛУЖБИ: ПЕРСПЕКТИВА РОЗВИТКУ

Г.О. Оліщук

**(Управління досліджень та стратегічного розвитку
Державної митної служби України, м. Київ)**

Протягом останніх десятиріч умови, в яких відбувається діяльність митної служби, зазнали значної трансформації. Міжнародний торговельний ланцюг з кожним роком ставав усе складнішим і чутливішим до зовнішніх чинників, наприклад таких, як безперервні ініціативи з лібералізації торгівлі, ускладнення правил торгівлі, динамічне зростання загроз державній безпеці. У результаті склалася ситуація, коли час і світові тенденції поставили перед митною службою ряд нових завдань, торговельна спільнота висунула до митної служби однозначну та зрозумілу вимогу – виконувати обов'язки у надзвичайно професійний і прозорий спосіб.

Здійснення стратегічних перетворень, реалізація першочергових завдань модернізації діяльності митної служби, окреслення нових пріоритетів та активне впровадження їх у життя – все це наразі концентрує навколо себе значні зусилля для досягнення поставлених цілей та отримання бажаних результатів.

Ряд кроків у напрямку реформування митної служби України, приведення національних норм митного законодавства і технологічних схем та процедур до вимог міжнародних стандартів і визнаних світових параметрів дають змогу охарактеризувати сучасний етап функціонування митної служби як такий, що перебуває в якісно новому векторі розвитку. У контексті зазначеного базова й ключова роль належить існуванню професійного, об'єктивного, високорозвиненого та максимально наближеного до галузевої специфіки підґрунтя. Світова і вітчизняна практика свідчить, що найбільш значущим підґрунтям у даному випадку є наукова база. Основне призначення такої бази – формування обґрунтованих, раціональних, цілісних та повноаспектних рішень стратегічного характеру, яких потребує сьогодні митна служба і вимагає світова спільнота.

Тому створення такої наукової бази є сьогодні одним із важливих напрямів перспективного розвитку митної служби України. На рівні Концепції модернізації діяльності митної служби України, що затверджена наказом Держмитслужби від 17.10.2006 № 895, закріплено базові основи побудови й перспективного розвитку галузевої наукової діяльності. Як перший крок з упорядкування та забезпечення єдиного в рамках всієї митної системи підходу до здійснення наукової діяльності розроблено Положення